



Стаття 7. В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування.

Конституція України.

Запоріжжя: зберігаємо національні цінності

За 30 років Незалежності України в місцевому самоврядуванні Запорізької області відбулися тектонічні зміни. Передусім — в адміністративно-територіальному устрої: колишні 20 районів області укрупнені до п'яти, створено 67 об'єднаних територіальних громад. Змінюється адміністративний менеджмент. З п'яти районів дві — Бердянську та Василівську — очолюють жінки.

Головне — покращується якість управлінських рішень і проектів, що здійснюються на користь громад. Це і реконструкція систем водопостачання, і ремонт доріг не тільки державного, а й місцевого значення, розвиток туризму, підтримка бізнесу. В спільноті з державою та міжнародними інституціями оновлюються пологі будинки, лікарні, школи, розширяється мережа дитячих садочків, спортивних майданчиків, центрів культури і відпочинку.

Ми оперативно реагуємо на виклики часу і запи-ти запоріжців. Реалізована значна кількість соціально-економічних проектів, в тому числі за участі та

сприяння депутатів облради. Особлива увага — питанням охорони здоров'я. Із 2016-го по 2020 рік зарахунок обласного бюджету придбано 37 автомобілів екстреної швидкої допомоги на 90,3 млн грн, а в 2021-му зарахунок коштів НСЗУ — 17 автомобілів екстреної медичної допомоги на загальну суму 33,320 млн грн.

У рамках реалізації Програми сприяння виконанню депутатських повноважень депутатами облради на 2017—2020 роки, затвердженої рішенням, освоєно 222,2 млн грн, які були спрямовані на розв'язання соціально-економічних проблем:



У 2015—2019 роках ми були лідерами у створенні ОТГ. Це свідчить, що децентралізація отримала істотну підтримку жителів нашої області. По суті, завдання реформи — передати повноваження на базовий рівень більше до людей та максимально їх розширити:

від розробки стратегії розвитку громад до вирішення питань благоустрою сіл і селищ. У цілому, це — успішна європейська практика, тому наш шлях реформи також приречений на успіх.

Але одним із головних показників оцінювання змін все-таки вважаю економічні показники за основними напрямами розвитку громад. А підрахунки та висновки робить зараховано, оскільки повноцінно створені громади працюють лише перший рік після завершення першого етапу реформи та проведення 25 жовтня 2020 року місцевих виборів.

До недоліків реформи хочу віднести процес реформування субрегіонального рівня. Так, сьогодні в області склалася ситуація, коли новоутвореним райрадам не вистачає коштів на забезпечення своєчасної виплати заробітної плати працівникам виконавчих

апаратів; на компенсаційні виплати працівникам, які звільняються; на розрахунки за спожиті комунальні послуги; на обслуговування об'єктів спільнотою комунальної власності територіальних громад району; на забезпечення діяльності комісії з реорганізації тощо.

Окремі райради області мають такий обсяг кредиторської заборгованості, за якого обсяг очікуваних доходів до бюджету новоутворених районів не покриє навіть мінімальної потреби прогнозованих видатків. Але ці питання не вирішенні, незважаючи на численні звернення з цього приводу облрайрад до центральних органів влади.

Щодо аналізу обласного бюджету, то в умовах реформи він також набув нових особливостей. В управлінні облради — майже 100 установ і закладів різних галузей: охорони здоров'я,

освіти, позашкільної освіти та інше, що є спільною власністю територіальних громад. На обласний бюджет лягли додаткові навантаження щодо фінансування цих закладів і установ у частині поточних видатків на оплату комунальних послуг, зарплати технічного персоналу, розвитку інфраструктури, матеріальної бази тощо, словом, видатків, які раніше фінансувалися держава. Важливо забезпечити безперебійне фінансування цих напрямів.

Напередодні 30-річчя Незалежності хочу сказати: Запорізька область — один із регіонів нашої країни, що стабільно розвивається, а запоріжці, згуртовані та сповнені енергії, зберігають національні цінності й творять майбутнє.

Олена ЖУК,
голова Запорізької
обласної ради.

Фото надано
Запорізькою облрадою.

Тут усе залежить від промисловості

Серед обласних центрів за розміром заробітної плати Запоріжжя посідає друге місце після Києва (11713 грн; темп зростання — 7,2%). А показник обсягів реалізованої продукції на душу населення в місті в 3,1 раза більший, ніж середній по Україні (180,1 тис. грн). Запоріжжя — одне з небагатьох міст країни, яке має позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, що збільшує валовий запас регіону та держави (1 642,7 млн дол.).

Це — не випадково. Адже Запоріжжя — металургійна столиця України. Тут працювали 47 підприємств металургійного профілю — на чолі з таким флагманом, як «Запоріжсталі».

Місто — потужний промисловий центр, а опис багатьох його підприємств починають прикметником із префіксом най-.

Це визначило й структуру населення області. У 90-ті в Запоріжжі проживало 960 тисяч осіб, половина населення регіону. А коли якось запоріжців — понад мільйон! Спочатку в місті сміялися. Мовляв, приплиси! Можливо, їй не без них, але насправді «зайві» талони отримали «дойджджакі», — люди, які жили в містечках і селах, які стоять уздовж залізниць, що ведуть у Запоріжжя, і на постійну роботу їздили в обласний центр. Отже, Запоріжжя де-факто було шостим містом-мільйонником України!

У місті й регіоні все залежить від промисловості. Працують підприємства «на повну» — місто процвітає. Економічна рецесія — стагнація у розвитку, багато безробітних.



«Годинник закоханих» (2003 р.).

Працують підприємства «на повну» — місто процвітає. Економічна рецесія — стагнація у розвитку, багато безробітних.

За роки незалежності містом керувало цість міських голів. Це: Юрій Бочкарьов (14.01.1991 — 28.04.1992), Олександр Головко (1992 — 2000), Олександр Поляк (2000 — 2003), Євген Карташов (2003 — 2010), Олександр Сін (2010 — 2015), а з 25 листопада 2015-го вже другу каденцію містом керує представник «Запоріжсталі» Володимир Буряк.

Чи не найважче було Бочкарьову, адже тоді ішло обвалення падіння промисловості й розпочався важкий і суперечливий перехід на ринкові реїки. Цікаво, що Юрій Георгійович став першим керівником міста, який николи не працював у комсомольських і партійних організаціях, був «чистим» гос-

подарником. Житлово-комунальне господарство міста знов так добре, що про нього розповідали легенди. У 1992-му він стане Представником Президента України в області, потім очолить Міністерство енергетики, а після відставки уряду керуватиме ПАТ «Дніпроенерго».

За 30 років у місті відбулося багато позитивних змін. Згадаємо кілька з них. Збудовано історико-етнографічний комплекс «Запорізька Січ» на острові Хортиця» (2004 — 2009), Свято-Покровський кафедральний собор (1993 — 2007), стадіон «Славутич-Арена» (2006), висотний скляний Готель-бізнес-центр «Хортиця Палац» на Набережній, найбільший виставковий майданчик на сході країни «Козак-Палац».

З «нуля» реконструйовано Палац спорту «Юність»,

який приймає масштабні спортивні змагання та культурні масові заходи, бульвар Шевченка, проспект Маяковського, вулицю Якова Новицького та популярне серед містян місце родинного дозвілля — ЦПКО «Дубовий гай». Створено нові сквери. Облаштовано пішохідні зони...

В останні роки оновлюється парк міського транспорту. Придбано 95 великих автобусів, кілька десяті тролейбусів, а на комунальному «Запоріжелектротрансі» освоїли випуск трамваїв і вже зібрали 14 машин власного виробництва.

Нарешті, про дві останні перемоги Володимира Буряка й депутатського корпусу міста. Торік за кошти міського бюджету введено в дію новий пасажирський термінал Міжнародного аеропорту «Запоріжжя». Це сучасна будівля площею понад 12 тис. кв м з усім необхідним для комфорту очікування на рейси. Тут провели капремонт злітно-посадкової смуги, встановили нове світлосигнальне й радіотехнічне обладнання.

Ну, й також минулого року на своє 18-річчя «ожив», нарешті, відомий всій країні довгобуд — нові мости через Дніпро та Хортицю. Це — найбільший інфраструктурний проект міста й області. Він повністю залежить від державного фінансування. Але й місто бере участь у фінансуванні цього важливого соціального проекту, й у міськраді роблять усе від себе залежне, аби мости збудували до кінця цього року.

Треба згадати й «Поетичний травень», літературний фестиваль, який започаткував депутати облради й голова облорганізації Спілки письменників Петро Ребро (1932 — 2014). Цього травня гала-концерт фестивалю пройшов у Запорізькому театрі юного глядача, відзначивши вже свій 57-й рік народження.

Цілий блок концерту присвятили спогадам про відомих запорізьких поетів і літераторів Петра Ребра й Василя Діденка, Марину Брацило, Володимира Голобородька, Миколу Лиходії, Геннадія Літневського, Тетяну Нещерет, Анатолія Рекубрацького, Віктора Чабаненка, Володимира Чубенка.

З важливих суспільно-політичних подій, які мали значний вплив на запоріжців, у міськраді найпершою називають Революцію Гідності.

— Незважаючи на близькість міста області до зони проведення ООС (АТО), в Запоріжжі збережено мир і спокій — це надзвичливо, — зазначає міський голова Володимир Буряк.

Друга така подія — декомунізація. За рішенням міськради, 17 березня 2016 року в місті демонтували величезний пам'ятник Леніну. Його робили «на віки», отож складний демонтаж тривав довгих 29 годин.

А в топонімі Запоріжжя та інших міст області з'явилася багато заборонених імен і назв. Багато вулиць тепер нагадують про славне козацьке минуле краю. Кілька названо іменами тих, хто боровся «за самостійну Україну» в добу Української революції 1917 — 1921 років.

У Запоріжжі в назвах вулиць увічнено пам'ять тих, хто віддав своє життя за Незалежність на східному фронті в наші часи. Це Сергій Бурлака, Олександр Говоруха, Михаїл Гончаренко, Олексій Зайка, Максим Прокуратов, Віталій Тіліженко, Петро Третяк.

Дуже важливим моментом стала децентралізація.

— Найбільшим досягненням реформи стало розширення повноважень органів місцевого самоврядування та збільшення місцевих бюджетів, — каже міський голова Володимир Буряк. — Якщо в 2015 році бюджет міста становив майже 4 млрд грн, то в 2021-му завдяки децентралізації ця сума зросла до 7 млрд 886 млн грн. Місто отримало можливість реалізувати інфраструктурні проекти.

Зрозуміло, в потужному індустріальному центрі міська влада не може не приділяти великої уваги підприємництва та проблемам промисловості.

— Щороку за підтримки міської влади проводять промислові форуми, на яких презентуються розробки у галузі металургії, машинобудування, ливарних технологій, зварювання, енергетики, автоматизації, — розповідає Володимир Буряк. — Щороку проводимо й Міжнародний Екофорум. На Інвестиційному порталі міськради, аби залучити потенційних інвесторів, розміщуємо інвестиційні проекти промислових підприємств. Міська влада постійно з'ясовує проблеми промпідприємств та сприяє їх розв'язанню.

Фото Володимира ШЕРЕМЕТА.

Молодь каже «Так!»

Помаранчева революція в Запоріжжі розпочалася з маршу студентської молоді. Кількість протестувальників вразила містян. «Голова» колони втігувалася на площі Фестивальну, що навпроти будівлі облради та ОДА, а «хвіст» ще не пройшов повз будівлю міської ради.

Інсайдері вчасно повідомили — студентів хочуть розігнати. Тоді референт народного депутата четвертого скликання Юрія Артеменка — секретар облорганізації Спілки журналістів Валентина Манжура швидко оформила мітинг як... зустріч народних депутатів України Артеменка й Петра Сабашу зі своїми виборцями.

Так маршу надали юридичного статусу.

Точно невідомо, чи планували розігні. Але молодики, яких через кілька років наречуть «тітушками», на Фестивальній були. «Стояли залізою шеренгою, з «відбитими обличчями» й від них віяло дикою силою і агресивністю», — згадують учасники протестів.

Ведучою та «голосом Майдану» стала Валентина Манжура. Вона згадує:

— «Помаранчевий Майдан» у Запоріжжі був по-своєму

Вставай, країно, вставай! Виходь на дорогу свободи

Коли в п'ятницю, 9 серпня 1991 року, в Запоріжжі розпочався Всеукраїнський фестиваль української пісні «Червона рута-2», ніхто в місті й уявити не міг, якими подіями закінчиться це свято молодіжної пісні, і саме цей «майданчик» стане для запоріжців точкою відліку, що поведе до 24 серпня та 1 грудня.

«Рута» й почалася як боротьба старого й нового. В обкомі КПУ лякали: прийде баґато «бендеровців», будуть «ідеологічні провокації», не ходіть. Обласним газетам «Запорізька правда», «Індустриальне Запорожжя» («ІЗ») і «Комсомолець Запоріжжя» дали команду: звіти про «Руту» писати по 100–120 рядків, а краще — ще менше.

За чотири години до «ГКЧП»

Але «Рута» зібрала цілий розсип справжніх «зірок», і запорізька молодь лавою сунула в Палац спорту «Юність», де проходив конкурс, тим паче, вхід на цей заборонений «майданчик» зробили безплатним.

Популярності фестивалю додавали республіканські ЗМІ, які щодня публікували репортажі з «Юності». Не відставали й місцеві. В «ІЗ» знайшли орігінальний спосіб обійти заборону обоку.

Підігрівало інтерес і те, що в місто приїхало багато народних депутатів України. «Зіркою» всі вважали В'ячеслава Чорновола. Веселій, дотепний, він завжди був у центрі уваги. Легендарним став такий випадок. З усіх запоріжців найкраще виступив Анатолій Сердюк, який виконав пісню з розкішним приспівом:

— Вставай, Україно, вставай! / Виходь на дорогу свободи, / Дे грає широкий Дунай, / Де ждуть європейські народи!

Анатолія журі не відзначило. Але пісня так сподобалася, що Чорновіл... зняв з рукі гординник і вручив його співаку замість призу. Це викликало шквал оваций!

«Червона рута» йшла десять діб, і це було десять днів, що сколихнули все Запоріжжя. Й лише більше було до гала-концерту, то менше молодь вірила у міфи про «бендеровців», як діти, дорослішаючи, перестають вірити в Санта Клауса.

Оточ на гала-концерті, який 18 серпня відбувся на стадіоні «Металург», люді зібралися — ніде яблуку впасті! Майже 20 тисяч запоріжців і гостей міста.

Концерт закінчився о другій ночі. А через чотири години... З шостої ранку 19 серпня по телевізору йшло «Лебедине озеро», а владою оголосив себе Держкоміт із надзвичайного стану (ДКНС), відоміший за абревіатурою «ГКЧП».

На майдані, біля обкому...

В обкомі та міськкомі компартії ДКНС підтримують. А от голова облвиконкому Володимир Дем'янов і його заступники, прославивши виступ по ТБ Голови Верховної Ради Леоніда Кравчука, вирішують: саботувати вказівки з Москви.

У міськвиконкому зранку йдуть наради. Міський голова Юрій Бочкарьов в кулуарах лає ДКНС останніми словами. Але більшість у міськраді — комуністи, і скликати сесію немає сенсу. Відомі в місті екологісти, депутати Олександр Неклюдов і Сергій Іванов пропонують провести депутатське зібрання. У ньому бере участь понад 60 депутатів міської та районних рад міста. ДКНС засуджують, але більшість боїться репресій. Неклюдов пише коротку заяву, пропонує її підписати...

Зранку на Жовтневій площі (навпроти обкому) зираються активісти Руху, «Просвіти» й «Зеленого світу». Серед перших на площі — екологіст Євген Костенко, керівник запорізької Гельськінської спілки Сергій Айбабін, лідери краєвої організації Руху Юрій Василенко, Гарій Калайда й депутат облради Кость Лямцев, рухівці Віктор Бондаренко, Леонід Глєзін, Василь Мелашенко, Олександр Попов, Лариса Фісоченко, Олександр Щербина, Олександр Черненко, опозиційна журналістка Ірина Василенко з «ІЗ»...

Усі чудово розуміють — у разі перемоги ДКНС, їх чекають репресії, найактивніші — потраплять за грани. Але ніхто не боїться.

Остро не вистачає інформації. Костенко привозить транзистор «Океан» — слухати «ворожі голоси», Бі-бі-сі, «Голос Америки», «Німецьку хвілю». Інший канал зв'язку — телефонні дзвінки народного депутата СРСР від Запоріжжя Віталія Челишева. Він дозвонить своєму референту — журналісту «Запорізької Січі» Олександру Верськовіну, а той тримає зв'язок із майданом.

— Я в парламенті, — зранку передає Челишев. — Єльцин виступив перед людьми з БТР. Назвав «ГКЧП» військовим путчем, закликав до непокори...

Людей на площі більшає. Після робочого дня збирається понад 500 незгідних.

Водночас іде мітинг у Мелітополі. Його проводять активісти місцевого підрозділу Руху — «Союзу підтримки перестройки» — Віктор Корзин, Андрій Бриченко, Ярема Жуковський, Сардіджан Ісламов, Вілен Русев.

Що розповів... портрет Горбачова

Багато залежить від ЗМІ. У редакціях — розкол. Покоління «батьків» — радіе, «діти» — шоковані. Газети — під залізною п'ятою обкому КПУ, і змущені друкувати всі «документи» ДКНС.

В «ІЗ» партбюро газети вимагає зняти з номера репортаж про «Червону руту». Але т. в. о. редактора Олександр Чумак командає: «В номер», без скорочень і виправлень!

Справжній приклад громадянської мужності дає редактор муніципальної газети «Запорізька Січ» Анатолій Ланчик, талановитий журналіст і принципова людина. За-



Алея Слави (біля міськради). 13 квітня 2014 року. На знімку — епізод знаменитої «Яєчної неділі». У цей день antimайданівці почали закликати до створення ЗНР. Обурені запоріжці швидко оточили тих, хто не встиг втекти, й закидали «сепарів»... курячими яйцями та борошном. «Боспripаси» швидко закінчилися, тож їх підвозили на таксі «з Анголенка», як у місті називають центральний ринок.

мість циркулярів ДКНС він залишає на першій сторінці пусту колонку. Газета ставить у номер лише телезвернення Голови Верховної Ради України Леоніда Кравчука й заяву міськвиконкому.

Увечері депутат Неклюдов заносить у реєстрацію ЗС заяву депутатів міськради. Номер уже готовий до друку. Але вага заяви — величезна! Ланчик зупиняє здачу номера. Першу полосу газети швидко переворстують...

Заява виходить 20 серпня. Вона «стотіль» під портретом Михайла Горбачова:

«До громадян Запоріжжя! У країні відбувається державний переворот. Смертельна небезпека нависла над свободами та правами кожного громадянина, над республіканським суверенітетом...» Депутати закликали «підкорятися тільки законам УРСР», «підтримувати лише законні структури влади» та — «декларацію про державний суверенітет нашої республіки!..»

Із 60 депутатів заяви підписав лише один третій: відомі в місті екологісти — Олександр Неклюдов і Марина Чернишова, рухівці Анатолій Дворников і Юрій Вігант, робітник Юрій Жихар, економіст Тамара Огородова, анархіст-соціаліст Євген Паршаков, історик Віталій Шевченко та ще 12 депутатів. Її назвуть «Заявою 20».

В обкомі КПУ публікація викликає обурення. А серед простих запоріжців стає ковтком свіжого повітря в задушливу ніч!.. Пізніше народні депутати СРСР від Запоріжжя кілька примірників ЗС за 20 серпня вручають Михайлові Горбачову:

— У Запоріжжі навіть ваш портрет боровся з гекачепістами.

Хто ходив у Рух?

Рухівці по всьому місту розповсюджують листівки. Найдієвіші — з указом Бориса Єльцина, що оголосує ДКНС путчем, і заявюючи політради Руху, яка називає ДКНС «більшовицьким переворотом» і закликає не виконувати вказівки «московського центру».

Ніч на 21-ше — найтравожніша. Всі переживають. Снаги додає нічний дзвінок Віталія Челишева:

— Тримайтеся! На бік Єльцина перешло ще дві дивізії — танкова і десантна.

21 серпня на Жовтневій оголошують резолюцію мітингу. Звучить вимога «эміненти проголошений у 1990 році суверенітет України». І заклик: «Хай живе демократія, що торує нам шлях до суверенної, вільної України!».

Зраз політологів кажуть, що Рух і «Просвіта» мали вплив лише на Західний Україні. Це не так. Найсильнішими ці організації були у великих індустріальних центрах, зокрема Запоріжжі. Тут динаміки їм додає те, що в їхніх лавах — багато інженерів і вчених вишів.

Гуманітарії йшли у «Просвіту», яку очолював незабутній Віктор Чабаненко, професор, декан філфаку Запорізького університету (ЗНУ). Найсильнішими були «Просвіти» Запоріжжя, Бердянська (лідер — вчитель СШ № 16 Ганна Токмань) і Токмака (вчитель Василь Пальоха, журналісти Микола Гомон і Віктор Глянь). У Рух ішли інженери і робітники підприємств.

— На сели сильні осередки мали тільки в Новомиколаївці Михайлівці, — загадує перший очільник краєвого Руху Юрій Василенко. — НРУ був міським явищем. Потужні осередки діяли на «Запоріжтрансформаторі» (лідер — начальник цеху Михайло Калиняк), НДІ трансформаторобудування (Гарій Калайда), НДІ спецсталей (Кость Лямцев), АвтоЗАЗ (Олександр Лисенко), «Запоріжсталь» й «Мотор Січі» (Дворников, Фісоченко та інші).

Негласно симпатизували Руху й багато топ-менеджерів, зокрема генеральні директори ЗТЗ Леонід Хаджинов і АвтоЗАЗу Степан Кравчун... Завжди конструктивним був і мер Юрій Бочкарьов, якому в обкомі навіть закидали — «заграєш з Рухом».

ХРОНІКА

1990 рік — у Запоріжжі 5 серпня пройшло масштабне святкування 500-річчя Запорізького козацтва, що відбулося за ініціативою Товариства української мови імені Т. Шевченка та Народного Руху України та підтримки обласної та міської рад.

1991 рік — з 9 по 17 серпня в Палаці спорту проходив II Всеукраїнський фестиваль української пісні «Червона рута».

29 серпня 1992 року — у Мелітополі відкрито меморіальну дошку політику часів УНР і Державі Україна, уродженцю Мелітополя Дмитру Донцову (1883 — 1973), до якого 110-річчя.

1995 рік — історики Запорізького університету під керівництвом професора Федора Турченка видають перші в історії Незалежності підручники історії України для 10 та 11 класів.

1996 рік — в Енергодарі вступає в дію новий, шостий енергоблок Запорізької АЕС (гендиректор — Володимир Бронников, у майбутньому — народний депутат четвертого скликання). За потужністю станція стає найбільшою в Європі та другою у світі.

1998 рік — у Гуляйполі громадськість країни відзначає 110-річчя Нестора Махна. У центрі уваги — внуати небожі «батька», медсестра Олена Махно та краєзнавець Віктор Яланський, співавтор книги «Нестор і Галина», та син Льові Задова.

2004 рік — у Запоріжжі, на острові Хортиця, біля музею Запорізького козацтва розпочинається будівництво етнографічного комплексу «Запорізька Січ».

2006 рік — у Запоріжжі споруджено стадіон «Славутич-Арена».

2014 рік — з початком російської агресії бійці спецбатальйону «Скіф» і самооборони Майдану несуть службу на блокпостах біля «покоронних» селищ Розівка, Більмак, Темирівка й міста Пологи та Енергодара, де розташовані Запорізькі АЕС і ТЕС. Область стає одним із потужніших центрів волонтерського руху.

2017 рік — у с. Більмак (Запорізький р-н) ТОВ «Нібулон» вводить у дію високотехнологічний перевантажувальний термінал для зернових і олійних культур.

2018 рік — легендарна «Запоріжсталь» святкує 85-річний ювілей. Комбінат відзначено сертифікатом «Визнана досконалість — 5 зірок» Європейського фонду управління якістю (EFQM).

2019 рік — у Приморському р-ні вводять у дію Приморську й Орлівську вітроелектростанції (ВЕС).

В обласному центрі починає діяти новий пасажирський термінал Міжнародного аеропорту «Запоріжжя».



Оригінальний, саморуч сплетений прапор пенсіонерки Marii Likhvar (на знімку) став символом запорізького Майдану-2014.